

1.2. Om kommunens utfordringer

1.2.1. a) Demografi, bolig- og arealstruktur.

Nes kommune har en årlig befolkningsvekst på om lag 1,5 prosent. Tyngdepunktet av befolkningen i Nes nå er midt i livet. Andelen barn i befolkningen i Nes (21,6 %) er likt som landsgjennomsnittet, og andelen har vært stabil de siste tre årene. Det er per nå ikke så mange eldre, når man ser på befolkningen som helhet. Forventet levealder øker stadig, og derfor ventes det en kraftig økning i andelen eldre i årene som kommer, mer enn landsgjennomsnittet.

Når en ser på befolkningsveksten og fordelingen av aldersgrupper, vil det i årene fremover være behov for flere boliger med forskjellig størrelse og ulike fasiliteter i Nes. I dag er det få boliger som passer for eldre innbyggere som ikke lenger kan eller ønsker å bo i enebolig. Det er også mangel på egnede boliger som gir yngre enslige og/eller par mulighet til å komme inn i boligmarkedet.

De nasjonale og regionale forventningene om fortetting og transformasjon, og konsentrert utbyggingsmønster innebærer noen utfordringer for kommunen. Noen av utfordringene knyttet til disse føringene er at kommunen har:

- En historisk struktur med flere tettsteder som ligger spredt i kommunen
- En boligstruktur som i hovedsak består av eneboliger
- Stor vekst utenfor det prioriterte vekstområdet som er Årnes
- Det er billigere å bygge på jomfruelig mark utenfor Årnes enn å transformere arealer i Årnes
- Boligreserver i kommuneplanen som er avhengige av vann- og avløpsløsninger og skolekapasitet, og dermed ikke kan bygges med en gang, men som regnes med i boligreservetallet
- Utbyggingspress i LNF-områdene. Nes har store områder med LNF-spredt og den årlige utbyggingskvoten på 10 boliger, brukes fort opp. Enkelte grender innenfor noen av LNF-spredt områdene har endret karakter til små boligområder.
- Gitt en del dispensasjoner i Nes for bygging i LNF-områder (uten åpning for spredt boligbygging).

Nes kommune har en viktig oppgave som tilrettelegger for langsiktig og forutsigbar næringsutvikling. Kommunen må bidra og legge til rette for videreutvikling og vekst i både nye og eksisterende næringer. Et satsningsområde for Nes er næringer innen det grønne skiftet, blant annet innen sirkulærøkonomi. Koronapandemien har vist at det er viktig å ha et robust og variert næringsliv. Turisme er ikke prioritert i næringsplanen, men kan være mer aktuelt nå, spesielt nærturisme. Nes har mulighet til å videreutvikle sine kvaliteter med skoger, elver og landbruksområder.

Næringsstrukturen påvirker pendlerstrømmen. I Nes jobber 52 prosent av de sysselsatte i en annen kommune, størst andel jobber i Oslo. Det er få kunnskapsbedrifter i kommunen og lite variasjon i arbeidsmarkedet.

Ny trasé for E16 kan påvirke utbyggingsstrukturen, spesielt for næring.

Bygging og klimautfordringer kan føre til tap av verdifull matjord og gjøre det utfordrende å oppfylle nasjonale mål om å øke matproduksjonen. Nes har med sine store landbruksressurser og innovative landbruksnæring mulighet for å gjøre en innsats som kan ha betydning både lokalt og nasjonalt.

Deler av Nes kommune ligger under marin grense, med kartlagte soner med høy fare for kvikkleireskred. Kartleggingen er ikke fullstendig. Framtidige klimaendringer med mer regn, øker faren for kvikkleireskred.



1.2.2. b) Levekårsforskjeller

I Nes, som i resten av landet, er det en økning av innbyggere med utfordringer knyttet til egen psykisk helse. I Nes er andelen med ikke-smittsomme sykdommer, fedme og psykiske lidelser større enn fylkes- og landsgjennomsnittet. Flere unge opplever ensomhet og stress. Ifølge Ungdata-rapporten er bare 58 prosent av ungdomsskoleelevene i Nes fornøyd med lokalmiljøet sitt. Andelen ungdom som sier at de føler seg trygge når de ferdes i nærmiljøet på kvelden, er noe lavere i Nes enn i Akershus og Norge. Barn og unge bruker lokalmiljøet i større grad og på en annen måte enn foreldrene, og trygge og sunne lokalmiljøer er derfor særlig viktig for denne aldersgruppas velferd. En nasjonal utfordring er at befolkningen generelt blir mindre aktiv, og i Nes er det flere inaktive barn og unge enn ellers i fylket.

Høy kompetanse blant barnehage- og skoleansatte er sentralt for å realisere en tidlig innsats. I Nes har 29 % av de ansatte i barnehage en barnehagelærerutdanning (private og kommunale). Flere barnehager i Nes søker om dispensasjon fra utdanningskravet i pedagognormen. Det er en utfordring at andelen ansatte uten barnehagelærerutdanning i barnehagene i Nes ikke øker.

En god utdanning er grunnlaget for å forbedre menneskers liv. Det må derfor fortsatt jobbes for en positiv utvikling når det gjelder læringsmiljø og læringsresultater i Nes. Det er fortsatt en lavere andel elever som fullfører videregående skole i Nes enn for øvrig i hovedstadsregionen, men det er en bedring. Det er lav andel høyt utdannede i kommunen.

Det er sosiale forskjeller i forventet levealder i Nes, som i Viken og Norge som helhet. I Nes skiller det gjennomsnittlig 5,4 år i forventet levealder for en som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå, sammenlignet med en som har videregående eller høyere utdanning.

Nes har lav sysselsettingsandel. Andelen helt arbeidsledige i Nes har hatt en nedgang siden 2015. Arbeidsledigheten er generelt noe høyere blant menn enn kvinner, og høyest blant unge voksne. Om lag 70 % av antall arbeidsledige har utdanning tilsvarende grunnskole eller videregående nivå. Relativ lav sysselsettingsgrad av unge voksne er en utfordring for Nes.

Nes har en lav andel innvandrere. Mange innvandrere flytter etter endt utdanning på grunn av manglende jobbtilbud. Det bor flest innvandrerfamilier på Neskollen og få i Årnes.

Nes ligger noe høyere enn landsgjennomsnittet når det gjelder andelen barn som barnevernstjenesten mottar bekymringsmelding for.

1.2.3. c) Klimaendringer og klimatilpasning.

Globale klima- og miljøutfordringer påvirker også Nes. Klimaet er i endring, med blant annet mer intens og lokal nedbør som kan gi mer flom og flere jord- og leirskred. Utfordringen er både å dempe klimaendringene og redusere virkningene av dem. Kommunen har viktige roller og virkemidler i sektorer som står for omtrent halvparten av norske klimagassutslipp: utbyggingsstruktur, transport, energiforsyning, oppvarming av bygg, vann og avløp, avfall og landbruk.

Klimaendringer kan endre forutsetningene og rammene for mange av kommunens oppgaver. Innen arealforvaltning og næring må det tas mer hensyn til framtidens klimaendringer ved valg av utbyggings- og rekreasjonsområder, forvaltning av naturen og økosystemer og overvannshåndtering. Klimaendringer får konsekvenser for kommunens beredskap, hvilke helsetjenester befolkningen vil behøve og det generelle folkehelsearbeidet.

1.2.4. d) Flere oppgaver og større ansvarsområder til en lavere kostnad

Nes er en mellomstor kommune i en attraktiv region med gode forutsetninger for å sikre fremtidig vekst og et godt tjenestetilbud. Staten overfører jevnlig flere oppgaver uten nødvendig finansiering. Dette utfordrer oss til å finne nye og smartere løsninger på tvers, digitalisere, effektivisere og skape resultater sammen med lokalsamfunnet. Kommunen må fortsette arbeidet med innsparinger i driften og igangsatt nødvendig omstillings- og omorganiseringstiltak. Nes vil arbeide med ressursmobilisering og samhandlingsmetodene som kommer fram i Kommune 3-0

for at ansatte, politikere, innbyggere og næringsliv sammen finner ut hvordan et behov eller en utfordring skal løses.

1.3. Evaluering av gjeldende plan

Kommuneplanen brukes aktivt, og kommunen har erfart at det er flere forhold med både samfunnsdelen og arealdelen som tilsier behov for rullering.

Kommuneplanens samfunnsdel ble vedtatt i 2013 og med en begrenset oppdatering av mål og strategier i 2019. Den inneholder mål, strategier og satsingsområder både for kommunesamfunnet og kommunen som organisasjon.

Samfunnsdelen har en omfattende måldel med til sammen 8 mål for ulike satsingsområder. Selv om det var et mål for planarbeidet at målene og strategiene skulle være kortfattet og konkrete, har erfaringene med planen vist at den likevel er for omfattende. Innholdet i målene fungerer, og noen av målene kan bestå med mindre tilpasninger. Samtidig er det flere mål som har gjort videre anvendelse mot handlingsprogram og økonomiplan utfordrende. Siden målene kan tolkes i ulike retninger, og formuleringene er noe uklare, er det vanskelig å vurdere om målene er nådd. Målene bør derfor konkretiseres og omformuleres, slik at de kan bli mer målbare og vise retningen kommunen ønsker å gå.

Kommuneplanens arealdel ble vedtatt i 2015, og det ble gjennomført en enklere oppdatering av arealdelen i 2019. Det er behov for et oppdatert og klarere styringsverktøy som i større grad møter dagens utfordringer for arealbruken.

Nes kommune har en spredt boligstruktur. Den har bakgrunn i den historiske utviklingen hvor en ønsket å ivareta grendene og datidens skolekretser ved å åpne for spredt boligbebyggelse i tilknytning til de eksisterende grendene. Fremdeles foregår en del av boligveksten i Nes i LNF-spredt områdene, selv om de årlige kvotene for boliger gir begrensninger. En del av boligveksten i Nes foregår også i rene LNF-formål gjennom dispensasjon. Det er lavere infrastrukturkostnader i tettbygde områder og lettere å gå og sykle til målpunkt, spesielt for barn og unge. Det er behov for et større fokus på arealeffektivisering og LNF-spredt områdene bør vurderes. Både fordi deler av enkelte LNF-spredt formål har fått mer karakter som mindre boligfelt, men også fordi spredt-områdene strekker seg over så store areal at det er vanskelig å styre hvor ny boligbebyggelse kommer.

Kommunen har flere urealiserte boligformål. Det kan gi en bedre forutsigbarhet å ta en gjennomgang av de urealiserte boligformålene sett opp mot boligbehov og boligreserver, samt å vurdere lokalisering og avgrensning.

Det er også en erfaring at lokale og kortreiste tilbud som lokalmat, lokalvarer, «inn på tunet» og gårdsturisme er mer ettertraktet. Disse forholdene bør vurderes i planarbeidet.

Det er ellers etterspørsel i å ta i bruk gården til næringsvirksomhet utover landbruksbasert næringsutvikling, fordi det er billigere og enklere enn å bygge på større næringstomter. Dette kan ha startet i det små, som har vært praktisk å drive på egen eiendom, men der enkelte etter hvert har utviklet seg, blitt mer arealkrevende og «vokst seg ut av tunet».

Overvannshåndtering og generell risiko og sårbarhet bør være gjenstand for grundig vurdering i planarbeidet, spesielt med tanke på at store deler av kommunen ligger under marin grense.

Generelt bør det bli bedre kobling mellom plankart og bestemmelser.